

Idoliseren van Israël schaadt joden en christenen – deel I

Steven Paas

1. Inleiding¹

Bittere herinneringen van medeplichtigheid aan misdaden tegen de Joden hebben het bewustzijn van veel christenen in de Westerse wereld bezwaard. Gevoelens van collectieve schuld en schaamte hebben de weg vrijgemaakt voor sterke reacties, culminerend in recente kerkelijke schuldverklaringen aan het adres van het Joodse volk. Dat is alleszins begrijpelijk en terecht, gezien de smet van antisemitisme die aan de geschiedenis van het ('christelijke') Westen kleeft. Er is ook een andere kant. Want daarnaast hebben die gevoelens van schaamte en schuld zich aangesloten bij een judaïserende onderstroom in het Christendom. Die beweging werd aan het nieuwtestamentische begin van de Kerk al door de apostelen aanvechtbaar geacht (bv. Gal. 3:1-15).² Tegelijk moet worden gezegd dat vanaf de vroege kerkvaders het kerkelijke verzet tegen die onderstroom dominant was en helaas niet zelden is doorgeschoten in extreem anti-Joodse attitudes, die sporen van ernstige zonde tegen Gods liefdegebod hebben getrokken. Dat neemt het recht niet weg van Bijbelse kritiek op judaïserende invloeden in de Kerk, met name met betrekking tot het propageren van de gedachte dat ook na de periode van Bijbelse openbaring Israël of het Joodse volk een blijvende speciale religieuze positie zou bezitten in Gods heilsplan en dáárom in een uitzonderlijke relatie tot de Kerk zou staan.

Mede onder invloed van Engelse Puriteinen verwierf deze voorstelling van een aparte status en toekomst voor natuurlijk Israël meer bekendheid en aanhang in piëtistische kringen in o.a. Nederland vanaf de nadagen van de zestiende-eeuwse Reformatie.² In mijn verweer tegen die judaïserende beweging in de Kerk gaat het uiteraard niet om de in de christelijke traditie onbetwiste relatie tussen de Kerk en Gods openbaringsgeschiedenis via het oude Bijbelse Israël. Maar het gaat mij om de opvatting dat het huidige na-Bijbelse Israël, als het specifieke 'volk van God', een unieke plaats en een bijzondere toekomst in Gods heilsplan hebben behouden en daarom een uitzonderlijke, 'onopgeefbare' relatie met de Kerk hebben. Velen hebben dat idee omarmd als was het een Bijbels dogma, vaak zonder zich bewust te zijn van de verreikende theologische en politieke gevolgen ervan. Voor de joodse auteur Abraham van Kempen dringt zich, met een zekere ironie, de vergelijking op met het idoliseren van een 'gouden kalf', zoals de Israëlieten deden tijdens de woestijnreis, bij de Sinaï (Ex. 32).³

In dit essay laten we de politieke impact grotendeels rusten. Wij stellen ter discussie of zo'n vermeende uitzonderlijke positie voor één etnische groep in overeenstemming kan worden gebracht met de theologische gevolgen van wat de apostel Paulus zegt over juist de *opheffing* van etnische scheidingsmuren (Ef. 2:14), over de *gelijkheid* in Christus tussen Jood en Griek (Gal. 3:28), en over de niet-etnische en *universele betekenis* van de kwalificatie 'Jood-zijn' (Mt.3:9; Lk. 3:8; Rom.2:25-29).

Bovendien zegt Paulus over ons, mensen in het algemeen: 'allen hebben gezondigd en missen de heerlijkheid van God' (Rom. 3:23). We hebben het doel van ons leven gemist en

---

¹ De oorspronkelijke (kortere) versie van dit essay (juli 2022) werd verspreid op LinkedIn (<https://www.linkedin.com/pulse/de-onhoudbaarheid-van-opvatting-dat-na-bijbels-isra%25C3%25ABl-stevenpaas/?trackingId=R0s3BCgWOXmDRkdGdpXqzQ%3D%3D>) en het werd op 17-8-22 onder de titel 'De opvatting dat na-Bijbels Israël een uitzonderlijke religieuze positie bezit is onhoudbaar', gepubliceerd door *Cvandaag* (<https://cvandaag.nl/92064-de-opvatting-dat-nabijbels-israel-een-uitzonderlijke-religieuze-status-bezit-isonhoudbaar>)

² Voor de historische ontwikkeling van deze Israëlvisie in Nederland, zie de hoofdstukken 9, 10, 11 en 13 en de uitgebreide bibliografie in mijn: *Israëlvisies in beweging: Gevolgen voor Kerk, geloof en theologie*, Kampen: Brevier 2014 (<https://www.brevieruitgeverij.nl/boeken/9789491583353/israelvisies-beweging.html>) .

³ Abraham A. van Kempen, *Christian Zionism, Enraptured Around a Golden Calf: Stuck between Morality and Idolatry - Evangelicals Rediscovering New Testament Revelations*, FastPencil Publishing, 2018 [ISBN 9781499904826].

schieten dus tekort. Daarom hebben we geen vrede met God en zijn we overgegeven aan vergankelijkheid en dood. Deze impopulaire waarheid betreft Joden en niet-Joden van alle tijden en plaatsen. De Heere Jezus Christus heeft echter het werk van verzoening volbracht, dat volmaakt en volledig voldoende is voor de verlossing van alle mensen (1 Joh.2:2). Bijgevolg worden allen die zich in geloof aan Hem overgeven gered (Rom. 3:24-31). Met het perspectief van vrede met God en eeuwig leven zien christenen uit naar de nieuwe hemel en de nieuwe aarde, die Hij bij Zijn Wederkomst volledig zal realiseren. Jezus Christus en dit Goede Nieuws vormen het hart van de Bijbel. De climax daarvan wordt helemaal onthuld in het Nieuwe Testament, maar het leven, het lijden, de dood en de opstanding van Christus vormen ook al het ultieme perspectief van de oudtestamentische proza en poëzie, vooral de profetieën erin en waar de beschrijvingen tevens functioneren als voorafschaduwende metaforen (beeldspraak).⁴ Alleen door de persoon en het werk van Christus, die in ons werkt door Zijn Geest, kunnen we toegang krijgen tot de Bijbel en deze begrijpen. In Hem is de universele betekenis van het geheel van de Schrift samengetrokken.

De beweging binnen het christendom die, op welke wijze dan ook, een religieuze uitzonderingspositie voor etnisch Israël claimt, duid ik in dit artikel aan met de termen *christenzionisme* en *israëlisme*. De term *christenzionisme* betreft een (soms georganiseerde) beweging, vooral in de Westerse wereld, van extreme voorvechters van deze mening, die zij theologisch en politiek consequent en ver doorvoeren.⁵ De term *israëlisme* slaat op de veel algemenere en ook minder scherp gedefinieerde opvatting dat de Kerk ofwel de christenen met het na-Bijbelse Israël of het Joodse volk en de Joodse religie meer dan met andere volken en religies een specifieke en blijvende band hebben.⁶ Die opvatting gaat uit van de veronderstelling dat het Jood-zijn en het leven in de context van een Hebreeuws cultuur een relatief grotere garantie geeft voor het verstaan van Gods bedoeling in het Oude Testament. Daarom zou het luisteren naar de Schriftuitleg van de rabbijnen van het Judaïsme voor de Kerk normerend moeten zijn.⁷ Zo'n dwingende luisterregel is principieel wat anders dan de erkenning dat kennis van de Hebreeuwse taal en cultuur noodzakelijk is en dat ook Joodse uitleggers soms inzicht geven in oudtestamentische teksten, mogelijk leidend tot een beter verstaan van het Nieuwe Testament. Een ander kenmerk is dat sommige voorgangers geneigd zijn om in het gebed in de

---

⁴ Het metaforisch karakter van het Oude Testament is aan de hand van veel Bijbelse en buiten-Bijbelse voorbeelden mooi beschreven door: Bert van Veluw, *Jezus' kruisdood in beeld: hedendaagse en Bijbelse metaforen van verzoening en verlossing*, Van Warven 2022. Hij maakte gebruik van o.a.: Nicholas Thomas (Tom) Wright, *Goede Vrijdag: De Dag dat de Revolutie begon*, Van Wijnen 2018.

⁵ In Nederland denken we aan organisaties als de *Stichting Christenen voor Israël*, <https://www.christenenvoorisrael.nl/>, de *Jules Isaac Stichting*, <https://julesisaacstichting.org/> en de ook vanuit Nederlandse gesteunde *International Christian Embassy in Jerusalem*, <https://www.icej.nl/> en aan publicaties als die van Henk Bakker, *Jezus: Reconstructie en revisie*, KokBoekencentrum, 2021; Willem J.J. Glashouwer, *Waarom Israël?*, Groen, 2016 (eerst 2007); Oscar Lohuis, *Zegen door Israël: Wat christenen moeten weten over Israël*, Goed Nieuws Bediening, 2020; Willem J. Ouweneel, *Het Israël van God: Ontwerp van een Israëltheologie*, Gideon 2019.

⁶ De meeste evangelische en reformatorische kerken/gemeentes in Nederland hebben zich in die zin uitgesproken en overeenkomstig 'Kerk & Israël'-instanties in het leven geroepen, Zie <https://www.kerkenisrael.nl/vrede-overisrael/voi56-1c.php> voor een overzicht van Israëlposities in Nederlandse kerkordes, bijvoorbeeld die van de *Protestantse Kerk in Nederland* (PKN) die in artikel I, lid 7 zegt dat 'de Kerk is geroepen gestalte te geven aan haar onopgeefbare verbondenheid met het volk Israël'. Het *Centrum voor Israël Studies* (CIS - <https://hetcis.nl/>) is een instantie waarin enkele kerken en instanties op dit terrein samenwerken. De auteurs van een recente bundel verdedigen het bredere gedachtegoed van het *israëlisme*: J.H. Bonhof, M.C. van Campen, J. Hoek, R. van de Kamp, C.J. Overeem, M.J. Paul, C. Sonneveld, *Met het oog op Israël: Bezinning en Bijbelstudies*, Apeldoorn: Labarum Academic 2022.

⁷ 'Zitten aan de voeten van de rabbijnen', dat is het oogmerk van o.a. het zogenaamde 'Parasja-project', opgezet door het CIS <https://hetcis.nl/joodsebijbeluitleg> (cf. RD 2-10-20) en waarop J. Blom reageerde: 'Bijbeluitleg rabbijnen verwarrend voor christen' (RD 19-10-20) <https://www.linkedin.com/pulse/bijbeluitleg-rabbijnenverwarrend-voor-christen-ds-jblom-paas/?trackingId=EMZre8anF3m3yl2mH9%2FYGA%3D%3D>

eredienst verschil te maken tussen het gebed voor de zending en het gebed voor Israël of het Joodse volk, dat zij dan aanduiden als ‘Gods volk’.⁸

Ik verdedig de volgende stellingen: De beweging van het *christenzionisme*, of – in bredere zin – van het *israëlisme* heeft ten onrechte een speciale religieuze status toegedacht aan het Joodse volk en het na-Bijbelse Israël, en het heeft die gedachte in het centrum van persoonlijk geloof, theologie en Kerk geplaatst. Dit is schadelijk, omdat hierdoor de unieke centrale positie van Christus als de ‘Redder van de wereld’ (1 Joh. 2:2; 4:14) onder druk is komen te staan.

2. Christus is het hart van de Bijbel

Dit is de overkoepelende boodschap van het boek *Het Israëlisme en de plaats van Christus*, een door mij geredigeerde en in het Nederlands en het Engels verschenen verzameling Bijbelstudies door 14 theologische experts, waaronder Gregory K. Beale, Colin Chapman en Owen Palmer Robertson.⁹ Die boodschap hebben ook mijn verdere publicaties over dit onderwerp, zowel in het Engels¹⁰ als in het Nederlands.¹¹ De gestelde onverenigbaarheid van een christocentrische interpretatie van de Schrift en een buitengewone status voor het na-Bijbelse Israël wordt ook aangetoond in de werken van gerenommeerde geleerden zoals Graeme Goldsworthy,¹² John Stott,¹³ en Tom Wright.¹⁴ Met het oog op het belang van de interpretatie van de kerntekst *Romeinen* 11:26a (‘Zo zal heel Israël zalig worden’), is het van belang om tevens te wijzen op de grondige studie van Bram Maljaars¹⁵ en het essay over *Romeinen* van

---

⁸ Meer daarover in: ‘Bidden voor Israël en bidden voor de zending’, in CIP 22-10-22 (<https://cip.nl/81964bidden-voor-israel-en-bidden-voor-de-zending>).

⁹ Steven Paas (red.), *Het Israëlisme en de plaats van Christus: Christocentrische interpretatie van Bijbelse profetie*, Bc-Bs, 2017 (auteurs: Erik van Alten; Gregory K. Beale; Colin Chapman; Bram Maljaars; Joost van Meggelen; Duane Alexander Miller; Steven Paas; Wido van Peursen; Theo Pleizier; Raymond Potgieter; Owen

Palmer Robertson; Stephen Sizer; Jos M. Strengholt; Martin van Veelen). <https://www.boekscout.nl/shop2/boek.php?bid=8349>. Recensie Piet Guit, ‘Klemmende waarschuwing tegen een

Israëltheologie die Christus verdringt uit het centrum van de Bijbeluitleg’, <https://www.linkedin.com/pulse/klemmende-waarschuwing-tegen-een-isra%25C3%25ABltheologie-diechristus-guijt/?trackingId=jcA%2Bldj9RbC6PYQxdzoQhw%3D%3D> Idem (ed.), *Israelism and the Place of Christ: Christocentric Interpretation of Biblical Prophecy*, LIT Verlag, Berlin, Munster, Vienna, Zurich, London, January 2018.

(<https://www.linkedin.com/pulse/israelism-place-christ-steven-paas-1e/>; <https://www.litverlag.de/isbn/978-3-643-90981-7>)

Samenvatting en recensie door Alexander Stewart, in: *Biblical Theology Bulletin*, volume 50 -2020, p.101, 102 <https://www.linkedin.com/pulse/dr-stewart-reviews-israelism-place-christsteven-paas/?trackingId=>

¹⁰ Zie mijn studie van Israëltheologieën, inclusief de ideologische stromingen van antisemitisme en filosemitisme: *Christian Zionism Examined: A Review of Ideas on Israel, the Church, and the Kingdom*, Second Edition, Eugene Or.: Wipf & Stock, 2020, <https://wipfandstock.com/9781725254541/christian-zionism-examined-second-edition/>. Ik heb het boek geïntroduceerd in dit artikel: ‘Aard en gevolgen van Israëliisme/ Christenzionisme’. <https://www.linkedin.com/pulse/interview-met-steven-paas-over-aard-en-gevolgen-van-isra%C3%ABlismepaas/> Voor een recensie, zie: Bob Wielenga of *Christian Zionism Examined*, in: *In die Skriflig/ In Luce Verbi*, 56 (1) 2022, ‘Is Christian Zionism a Heresy?’

<https://www.linkedin.com/pulse/christian-zionism-heresy-reviewdr-bob-wielenga-steven-paas-1f/?trackingId=G44W1fL6A22BZIn8lQpr6g%3D%3D>

¹¹ Bijvoorbeeld mijn: *Israëlvisies in beweging: Gevolgen voor Kerk, geloof en theologie*, Kampen: Brevier 2014 (<https://www.bol.com/nl/nl/p/israelvisies-in-beweging/9200000023055239/>); Idem, *Liefde voor Israël nader bekeken: Voor het Evangelie zijn alle volken gelijk*, Kampen: Brevier 2015 (<https://www.brevieruitgeverij.nl/boeken/9789491583728/liefde-voor-israel-nader-bekeken.html>)

¹² Graeme Goldsworthy, *Christ-Centered Biblical Theology: Hermeneutical Foundations and Principles*, Intervarsity Press 2012.

¹³ John Stott, ‘The Place of Israel’, via het internet gepubliceerd en ook in: Stephen Sizer, *Zion’s Christian Soldiers: The Bible, Israel and the Church*, Leicester: Intervarsity, 2007.

¹⁴ Het belangrijkste werk van Nicholas Thomas (Tom) Wright is: *Christian Origins and the Question of God*, 4 delen, Fortress, 1992-2013.

¹⁵ Bram Maljaars, *Heel Israël zal behouden worden: Een kritisch onderzoek van de gangbare exegese van Romeinen 11, speciaal vs.26*, Soesterberg: Aspekt, 2015.

Piet Guijt.¹⁶

Kort gezegd is de Bijbel Gods liefdesbrief aan de hele mensheid (Dt.33:3; Ps.33:13), die in Christus tot de climax komt (Joh.3:16-18). Die op de wereld gerichte liefde blijkt al vanaf *Genesis*, ver voordat God de Zoon de mens Jezus Christus werd. De Bijbel kan alleen worden geïnterpreteerd vanuit Christus als centrum, onder de leiding van de Heilige Geest. Naar de mening vrijwel alle christelijke Bijbelkenners werkt het Oude Testament toe naar vervulling ervan in het Nieuwe Testament, met name naar het hoogtepunt in Christus. Vervolgens wordt het Oude Testament wezenlijk verklaarbaar voor ons vanuit die vervulling. Het krachtigste voorbeeld is wellicht de Tien Geboden in het centrum van de Torah (Ex.20; Dt.5), waarvan de enorme reikwijdte pas enigszins in het vizier komt als Jezus Zijn dubbelgebod van de liefde (Mt.22:37-40; Mk. 12: 28-31) geeft, niet als slechts een samenvatting van oudtestamentische geboden, maar als de essentie en het fundament van het hele Woord van God.¹⁷ Het is niet moeilijk om dit treffende voorbeeld met vele andere aan te vullen.¹⁸

3. Het Joods-zijn van Jezus en het Nieuwe Testament

Ik ben ervan overtuigd dat dit ook geldt voor de profetische uitspraken over het herstel van Israël in het Oude Testament. Gods plan voor de redding van de wereld in Christus is in toenemende mate ontvouwd in het Oude Testament. Voor alle naties en in bijzondere zin voor de Kerk zijn de oudtestamentische beloften tot hun volledige vervulling en diepste betekenis gekomen in de Christus of de Messias, die het Nieuwe Testament ons heeft geopenbaard. Deze vervullende verbinding met Gods oudtestamentische beloften is precies de reden waarom de Zoon van God in Zijn menszijn werd geboren uit een Joodse moeder, en werd geadopteerd als ‘Zoon van David’.¹⁹ Jezus vervulde alle oudtestamentische beloften (2 Kor. 1:20). Hij deed dat niet omdat Hij het Joodse particularisme en nationalisme wilde verwerklijken, maar deze heilsbeloften hebben betrekking op Zijn eigen Koninkrijk dat onder alle volken wordt aangekondigd, ‘tot aan het uiterste van de aarde’ (Hand.1:8; Ps.67:8). Niet de rabbijns-talmoedische uitleg van de Torah en de rest van Tenach is normgevend, maar Jezus, de evangelisten en de apostelen hebben voor ons (Luther: ‘voor elke boerenknecht’) ten diepste de Goddelijke zeggingskracht onthuld van de in de Hebreeuwse cultuur ontstane geschriften van het Oude Testament. Hiermee is tegelijk weerlegd dat de Kerk door de eeuwen heen de ware betekenis van de Joodse identiteit van Jezus en het ‘Joods-zijn’ van het Nieuwe Testament

---

¹⁶ Piet Guijt ‘Israël en de Gemeente: De bedoeling van Paulus met Israël in Romeinen 9-11, in het licht van de hele Schrift’, CIP, 6-1-21, [Wat Paulus duidelijk wil maken via Romeinen 9-11 - CIP.nl](http://WatPaulusduidelijkwilmakenviaRomeinen9-11-CIP.nl). Zie ook:

<https://www.linkedin.com/pulse/romeinen-9-11-het-licht-van-de-schrift-door-piet-guijt-stevenpaas/?trackingId=L60jmdA9Ykz4YLxEvmWXPQ%3D%3D>

¹⁷ Zie verdere argumentatie in: ‘Dubbelgebod van de liefde is fundament, geen samenvatting’, in: CIP 16-12-20 (https://www.linkedin.com/posts/steven-paas-9122ba14_dubbelgebod-van-de-liefde-is-fundament-geen-activity-6744980230642913280-0r3v / <https://cip.nl/82775-dubbelgebod-van-de-liefde-is-fundament-geensamenvatting>).

¹⁸ Zo maar enkele voorbeelden. Hoe zou je kunnen weten wie in de profetie van Daniël (Dan.7:13,14) wordt bedoeld met de raadselachtige Mensenzoon die eeuwig als Koning zal regeren over alle volken, als Jezus niet had gezegd dat Hij die ‘Zoons des mensen’ is (Mt.17:22; Lk.9:22). Het eeuwige karakter van het Davidische koningschap (2 Sam.7:13-16; 1 Kron. 17:12-14) zou voor vandaag geen betekenis hebben als het niet was vervuld in het koningschap van Jezus (Lk.1:32,33). Het is onthullend om in de profetie van de ‘Knecht van de HEERE’ in Jesaja 53 een voorafschaduwing te zien van de lijdende Christus in het Nieuwe Testament (*passim*). De profetie over de meerdere die de mindere zal dienen, zoals bij Jakob en Ezau (Gen. 25:22, 23; Mal.1:2,3), zou voor vandaag geen betekenis hebben als die niet was duidelijk gemaakt in bijvoorbeeld Rom.9:6-18, 24-26; 10:9-13. Hoe zouden we weten over de vele volken voor wie Gods Naam groot is en over het volk dat Hem ontheiligt, waarover de profeet Maleachi (Mal.1:11-14) spreekt, als niet ook het dubbelvisioen van de 12 stammen en de ontelbare menigte in Openbaring 7 in de Bijbel stond?

¹⁹ Steven Paas, *Westerse christenen met hun burens onderweg: Deelnemers aan de missie van Jezus, dichtbij en veraf* (Bc-BS, aug. 2020). <https://www.boekscout.nl/shop2/boek.php?bid=11011>, p. 25-30 ‘De Gezondene is ook de Zender’ (Zie ook de Engelse uitgave: <https://wipfandstock.com/9781725275843/challenging-westernchristians-and-their-neighbours/>)

(moedwillig) zou hebben miskend of veronachtzaamd en dat wij er nu nog naar moeten zoeken. Gods openbaring in de Hebreeuwse taal, Zijn geschiedenis met de 12 stammen van Israël, het Joodse volk, en het Joods-zijn van Jezus dienen niet een beperkt doel maar het heil van het universum.²⁰ (*Wordt vervolgd*)

Veenendaal, oktober 2022

Dr. Steven Paas (1942) publiceerde over Europese en Afrikaanse kerkgeschiedenis, zending, het verschijnsel van het israëlisme in de interpretatie van bijbelse profetieën en over de lexicografie van het Chichewa, een veel gesproken taal in Centraal-Afrika. Zie voor zijn profiel:
<https://www.linkedin.com/in/steven-paas-9122ba14/>

---

²⁰ Idem, p.31-44, 'Het universele doel'.